

پرسش و پاسخ‌های متداول در ارزشیابی توصیفی

پرسش‌های آقای دکتر حامد صبوری (استاد دانشگاه) و لیلا شایانی (معلم ابتدایی) در خصوص ارزشیابی توصیفی و پاسخ‌های آقای دکتر قره‌داغی (پژوهشگر، مدرس و مولف برنامه ارزشیابی کیفی - توصیفی)

تغییر نگرش نیاز به برنامه دارد. به نظر من، با برگزاری گردهمایی‌های منظم و با استفاده از مدرسان آگاه و عالم می‌توان خانواده‌ها را از چپستی این طرح آگاه ساخت.

۱ چگونه والدین را از اهداف ارزشیابی توصیفی و شیوهی اجرای آن آگاه کنیم؟

* با توصیف عملکرد باید دانست که استفاده از مقیاس‌های فاصله‌ای (۰ تا ۲۰) و مقیاس‌های رتبه‌ای (خیلی خوب و خوب) متناسب نیست، چون این نوع بازخوردها:
* زبانی قابل فهم برای برقراری ارتباط ندارند؛
* تفسیر درستی از موفقیت‌ها و خطاهای دانش‌آموزان ارائه نمی‌کنند؛
* توصیه‌هایی برای توسعه و بهبود یادگیری ارائه نمی‌دهند؛
* دانش‌آموز را از روند و چگونگی تلاش، پیشرفت و موفقیت‌های خود آگاه نمی‌گردانند؛
* به دانش‌آموزان کمک نمی‌کنند به‌طور عمیق با محتوای مباحث درسی درگیر شوند؛
* در نتیجه، بنیان یادگیری دانش‌آموزان سست خواهد شد.

۲ چگونه عملکرد دانش‌آموز را به شیوهی صحیح به اطلاع والدین برسانیم؟

کار معلم بررسی پوشه‌ی کار به شکل هر روزه یا هفتگی یا ... نیست، کار معلم مدیریت پوشه‌ی کار است. دشوارترین کار معلم تعیین شواهد پیشرفت تحصیلی تربیتی است؛ اینکه چه نمونه‌ای، چه زمانی، با چه ابزاری و چرا در پوشه قرار بگیرد.

۳ چگونه تمام پوشه کارهای دانش‌آموزان یک کلاس ۳۰ تا ۴۰ نفره را بررسی کنیم که با کمبود وقت مواجه نشویم؟

شواهد باید آگاهانه و هدفمند جمع‌آوری و انتخاب شوند. اگر چنین شد، از آنجا که شواهد موجود باید روند پیشرفت تحصیلی تربیتی را نشان دهند، پس هر نمونه‌ای که در پوشه قرار می‌گیرد، باید تاریخ و بازخورد کامل توصیفی داشته باشد.

۴ آیا تمام شواهد یادگیری (آزمون‌ها، تکالیف و فعالیت‌ها) در پوشه‌ی کار دانش‌آموز باید بازخورد کتبی داشته باشد؟

۵ آیا پوشه‌ی کار برای تمام درس‌ها است؟ در این صورت چگونه معلم برای همه‌ی دانش‌آموزان کلاسی با تراکم بالا فهرست محتوا را کامل کند؟

۶ چه برگه‌ها و کارهایی در پوشه‌ی کار قرار می‌گیرند؟

۷ آیا معلم هم به پوشه‌ی کار نیاز دارد؟

۸ آیا تمام پوشه کارها باید در کلاس نگهداری شوند؟ نحوه‌ی نگهداری پوشه کارها در کلاس‌هایی بدون فضای لازم چگونه خواهد بود؟

۹ آیا همه‌ی پوشه کارها باید یکدست و به صورت کلر بوک باشند؟

در ارزشیابی توصیفی، امتحانات (آزمون‌های) سرنوشت‌ساز تراکمی (پایانی) وجود ندارند و به جای آن به عملکرد فرایندی توجه می‌شود. پایانه و آلبوم این عملکردهای فرایندی نیز پوشه‌ی کار است. اما اینکه فهرست محتوا لازم است، باید دانست آن چیست و چرا باید باشد. در این خصوص، مختصری عرض می‌شود. فهرست محتوا یکی از مهم‌ترین جزء از اجزا و عناصر پوشه‌ی کار است. چرا؟

چون:

زبان گویای شواهد جمع‌آوری شده‌ی دانش‌آموز و سایر مستندات است که معلم مناسب تشخیص داده است.

بازتاباننده‌ی منظورهای معلم از انتخاب نمونه کارها و شواهد پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز است.

ابزاری است برای خودکنترلی، بدان معنا که معلم هر وقت بخواهد اثری از پیشرفت تحصیلی تربیتی دانش‌آموز را در پوشه قرار دهد، ملزم به ثبت آن خواهد بود و همین کار سبب خواهد شد معلم از خود بپرسد آیا این نمونه کار هدفمند انتخاب شده است؟ و می‌تواند بیانگر میزان تلاش، پیشرفت و موفقیت دانش‌آموز باشد؟ براین اساس، اگر شواهد آگاهانه و هدفمند انتخاب و سازمان‌دهی شوند، تعداد شواهد تعریف شده‌اند و معلم مشکلی برای مدیریت زمان نخواهد داشت.

شواهد مورد انتظار برای هر نمونه کار باید این ویژگی‌ها را داشته باشند:
۰ بیانگر کاربرد آموخته‌ها در زندگی دانش‌آموز باشند. (آزمون‌های عملکردی، سنجش مشاهده‌ای و ...)
۰ تغییر رفتار دانش‌آموز را نشان دهند.
۰ فرایند یا فرآورده یادگیری دانش‌آموز را در برگیرند.
۰ میزان پیشرفت دانش‌آموز را در دست یافتن به استانداردها و واحدهای یادگیری نشان دهند.
۰ نارسایی‌های یادگیری دانش‌آموز و نحوه‌ی رفع مشکلات و اصلاحات را بیان کنند
۰ نو، جدید و ابتکاری باشند.

خیر. پوشه‌ی کار معلم همان پوشه‌ی کار دانش‌آموز است که هنر و مهارت معلم را در نمایاندن تغییرات یادگیری نشان داده است.

بله. اقتضات را معلم و مدیر تعیین می‌کنند، ولی تجربه‌ی زیسته‌ی من این را به من می‌فهماند که در هر کلاسی امکان جابجشی برای پوشه‌ی کار وجود دارد.

کلر بوک همان پوشه‌ی کار است. یکدست بودن از نظر زبان، بله، اما محتوایی خیر، چون تابعی از تفاوت‌های فردی و بین‌فردی دانش‌آموزان است.

ثبت گزارش پیشرفت تحصیلی به صورت ماهانه الزامی است؟

طبق تبصره‌ی ماده‌ی ۳ آیین‌نامه‌ی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در دوره‌ی ابتدایی، ثبت گزارش ماهانه نیست، بلکه دو بار در هر نوبت لازم است اصل ماده و تبصره را ببینید:

ماده‌ی ۳. گزارش نتایج ارزشیابی پیشرفت تحصیلی - تربیتی دانش‌آموزان در طول سال تحصیلی و در هر زمان قابل ارائه می‌باشد، لیکن برای اطمینان بیشتر، به صورت رسمی و مکتوب، در نوبت‌های زیر ارائه می‌شود:

الف) نوبت اول در دی ماه (شامل نتایج ارزشیابی‌های پیشرفت تحصیلی - تربیتی مهرماه تا پایان دی‌ماه)

ب) نوبت دوم در خردادماه (شامل نتایج ارزشیابی‌های پیشرفت تحصیلی - تربیتی مهرماه تا خردادماه)

ج) ارائه‌ی گزارش پیشرفت تحصیلی و تربیتی دانش‌آموزانی که در درس یا درس‌هایی در خردادماه نیاز به آموزش و تلاش بیشتر دارند (لغایت ۱۵ شهریور).

تبصره. علاوه بر موارد فوق، مدیر مدرسه ملزم است در طول هر نوبت، حداقل دو بار دیگر اولیای دانش‌آموز را از روند پیشرفت تحصیلی - تربیتی فرزندش، به نحو مقتضی، مطلع کند.

به نظر من برای اینکه عملکرد واحدی اتفاق افتد، این شرح لازم است: باید توجه کرد که در این تبصره، به روشنی اشاره شده است «به نحو مقتضی». در اینجا تشخیص و تعیین اقتضات را مدرسه (مدیر و شورای مدرسه) تعیین می‌کند. مثلاً گزارش تنظیم شده برای اولیا می‌تواند کتبی یا شفاهی باشد، می‌تواند از طریق ارائه‌ی هدفمند پوشه‌ی کار به خانواده‌ها صورت گیرد، یا چیزی شبیه فرم الف نوبت اول، یعنی توصیف عملکرد تمام درس‌ها باشد. مهم این است که خانواده در فرایند آموزش و در طول سال تحصیلی در جریان پیشرفت تحصیلی تربیتی فرزندش قرار گیرد و فردا روزی فرا نرسد که والدین به مدرسه و معلم مراجعه و ادعا کنند که اگر مثلاً یادگیری بچه‌ی ما در سطح دستیابی به هدف‌ها، در مرتبه‌ی قابل قبول بوده، یا ... چرا در طول سال به ما خبر نداده‌اید؟ چرا؟

معلوم است طبق مصوبه. یعنی به شکل توصیف عملکرد، مطابق با آنچه در فرم الف گزارش تحصیلی تربیتی آمده است.

الزامی در آن نیست، ولی به دلایلی توصیه شود.

مانعی در این خصوص وجود ندارد. به مدیریت مناطق و اولویت‌های آن‌ها برمی‌گردد.

ایجاد انگیزه با بازخورد توصیفی درست اتفاق خواهد افتاد. اما رقابت خاستگاه تربیتی ندارد و غلط و مردود است. رفاقت یادگیری باید فرهنگ جایگزین باشد.

این پرسش ابهام دارد. خواستن آمار قبولی چه ارتباطی با تکرار پایه دارد؟ دانش‌آموز طبق قانون می‌تواند آموزش مجدد ببیند، کما اینکه آمار این بخش دغدغه‌ی جدید ماست.

۱۱ چگونه باید گزارش تحصیلی برای هر نوبت ثبت و نوشته شود؟

۱۲ آیا گزارش هر نیم‌سال باید تایپ شود؟

۱۳ چرا دوره‌های بازآموزی و ضمن خدمت ارزشیابی توصیفی برای همه‌ی مناطق و شهرها برگزار نمی‌شوند؟

۱۴ چه کار کنیم تا در ارزشیابی توصیفی انگیزه‌ی یادگیری و رقابت سالم در دانش‌آموزان بیشتر شود؟

۱۵ چرا برخی ادارات از مدارس آمار قبولی می‌خواهند، در صورتی که برخی دانش‌آموزان، طبق مدارک مستند و نظر معلم، نیاز به تکرار پایه دارند؟

۱۶ آیا در پایه‌ی ششم یا پایین‌تر، مجاز به استفاده از مقیاس‌های کمی چون نمره هستیم؟ برخی هنوز هم استفاده می‌کنند.

طبق قانون، استفاده از عدد به جای بازخورد ممنوع است و تن دادن به هر ممنوعی، خود جرم است. شرح آن در پرسش‌های قبلی بیان شد.

۱۷ نحوه‌ی طراحی سؤالات چگونه باید باشد؟

در آزمون مداد کاغذی ترتیب پرسش‌ها خود متد دارد. در آزمون عملکردی نیز که عموماً از ساده به دشوار اتفاق می‌افتد.

۱۸ آیا ارزشیابی توصیفی یعنی برچیده شدن بساط آزمون‌های کتبی و مداد کاغذی، یا شیوه‌ی اجرایش متفاوت است؟

آزمون ابزار سنجش یادگیری است، مگر می‌توان آن را برچید؟! آزمون هماهنگ و مؤسسه ساخته و بازاری و کاسبکارانه ممنوع است. معلم باید به طریقی بفهمد یادگیری اتفاق افتاده است یا خیر!

۱۹ در مدارس چند پایه که معلمان با مشکلات خاصی همچون تعدد پایه‌ها در یک کلاس یا نداشتن مدیر مدرسه روبه‌رو هستند، چگونه می‌توان ارزشیابی توصیفی را محقق کرد؟

ارزشیابی کیفی توصیفی یعنی بازخورد مؤثر و بازخورد مؤثر یعنی یادگیری بهتر، پس هر معلمی در هر کلاسی، اگر می‌خواهد مؤثر باشد، باید متد ارائه‌ی بازخورد توصیفی را یاد بگیرد و این در مدارس کوچک ساده‌تر است.

۲۰ حجم بالای کتاب‌های درسی و نگرانی از تدریس به موقع آن، و وجود برخی دانش‌آموزان دچار اختلالات یادگیری نیز مشکل دیگری است که مانع اجرای ارزشیابی توصیفی می‌شود. با این وضعیت، چگونه می‌توان ارزشیابی را به شیوه‌ی درستی اجرا کرد؟

اگر بپذیریم هر دانش‌آموزی که به مدرسه می‌آید، انتظار دارد یک گام به جلو بردارد، دیگر نگران ضعیف یا قوی بودن دانش‌آموز نمی‌شویم، ظرفیت هر دانش‌آموزی در دستیابی به اهداف تابع توانایی‌های اوست و یکسان دیدن و یک انتظار داشتن از همه ابهام و مسئله و چالشی جدی است که باید این را خوب درک و درونی کرد.

۲۱ سرباز معلمان و نیروهای تغییر خدمتی (از سرایداری و... به معلمی) که هیچ دوره‌ای ندیدند، چگونه ارزشیابی توصیفی را اجرا کنند؟

آن‌هایی که چنین افرادی را به کار گرفته‌اند باید این سؤال را پاسخ‌گو باشند. من معتقدم، تغییر در ساخت شناختی آدم‌ها به زمان نیاز دارد.

۲۲ آیا معلمان می‌توانند زیر برگه‌های دانش‌آموزان از مقیاس‌ها استفاده کنند؟ در غیر این صورت، برگه‌های امتحان‌ها، فعالیت‌ها و... چگونه ارزیابی شوند؟

خیر. دلایل آن بیان شد. ضمن اینکه به این نکته خوب توجه شود که مخاطب معلم ابتدایی زیر ۱۳ سال است و این گروه سنی ویژگی‌های روان‌شناختی خاص خود را دارند. مثلاً به مرحله‌ی فراشناخت نرسیده‌اند.

۲۳ آیا معلمان پایه‌ی ششم می‌توانند از نمره برای ارزیابی برگه‌ها استفاده کنند؟ و البته تعداد کثیری در حال انجام این کار هستند.

این را قبلاً پرسیده‌اید و گفتم جرم است. هر کس آگاهانه این عمل را انجام می‌دهد، از نظر من درک درستی از مبانی سنجش به‌عنوان یادگیری ندارد.

۲۴ آیا برای همه‌ی دروس نوشتن فهرست محتوا در داخل پوشه‌ی کار دانش‌آموز نیاز است؟

این پرسش را نیز قبلاً پاسخ دادم و در نهایت بله.